

ven.⁸¹ Pas toen vanaf midden jaren vijftig pogingen tot nationale samenwerking ondernomen werden, gingen de verschillen tussen de sociale geledingen tellen. Zo telde de Friese ‘zuster’, die de boot afhield, bijvoorbeeld nimmer het aantal adelspredicaten en / of dubbele namen dat de Confessioneele Vereeniging vanaf het begin kende. Bij de confessionelenvergadering van 1864 waren vier predikanten en veertien overige gemeenteleden met een dergelijke onderscheidende naam aanwezig; bij die van 1865 zes, respectievelijk vijftien, waarvan een tweetal in het landelijk bestuur kwam. Van de grote groep ‘Verbreiders’ die destijds in Odeon opkwam, verschenen slechts weinigen: Looman en Buijs. Daarnaast verscheen uit de hoofdstad wellicht nog wagenmaker J. Stam Gz.

De verschillen tussen de Réveilgeledingen kwamen nog duidelijker aan het licht toen in 1867 de mogelijkheid van kerkelijke verkiezingen werd ingevoerd. In het behoudend-orthodoxe Utrecht werd de verkiezing van ambtsdragers via een kiescollege afgewezen; daar bleef de kerkenraad zelf nieuwe predikanten, ouderlingen en diakenen aanstellen. In Amsterdam kozen de manslidmaten voor een kiescollege. Vooral dankzij de inzet der ‘Verbreiders’, die minder draagkrachtige en / of weinig schrijfvaardige manslidmaten hielpen met de betaling van de census van f1 en het invullen van de vele gewenste namen, won de orthodoxie met overmacht. Interessant is wat H.J. Koenen 22 november 1867 daarover aan P. Hofstede de Groot schreef. De modernen hadden een ‘geduchte nederlaag’ geleden, ‘want *al* de gekozenen’ in het kiescollege – 270 in totaal, naast de 135 ambtshalve daartoe behorende kerkenraadsleden – waren volgens hem van ‘eene Evangelische orthodoxie, alleen een 25tal zijn wat exclusief, maar zullen onder zoovele anderen geen nadeel doen’. Tot de 18 ouderlingen die 31 januari 1868 door dit kiescollege werden gekozen, behoorden niet alleen De Marez Oyens en Gregory Pierson, maar ook ‘Verbreider’ Bechthold en Waarheidsvriend Feringa. J.G. Buijs werd in 1871, I.C. Baggelaar in 1872, H. de Looper in 1874 ouderling.⁸²

Nadat A. Kuiper in 1870 naar de hoofdstad was gekomen vertoonde het orthodoxe front binnen enkele jaren scheuren, omdat veel ‘exclusieven’ voor hem kozen. Een belangrijke indicatie voor wat zich later zou afspelen, vormt de lijst van hen die in 1871/72 soms met grote sommen, maar veelal met kleinere of zelfs luttele bedragen, bijdroegen aan actie-Kuiperhuis. Naast gerenommeerde Odeongangers als Groen en P.J. Teding van Berkhout, droegen zeker zes in 1848 aanwezige ‘Verbreiders’ het hunne bij: Harke Baggelaar, zoon Isaac C. Baggelaar en schoonzoon Bechthold, G.L. Bertram, J.G. Buijs en H. de Looper. Bechthold en I.C. Baggelaar behoorden ook tot de groep van zeventien ouderlingen die, onder aanvoering van Feringa, uitgever H. Höveker (een ‘Verbreider’) en

⁸² Zie voor Utrecht: Vree, ‘Nieuw Londen’, 178-180; voor Koenens brief: Vree, *Kerk, huis, school en staat*, 516; voor de verkiezing der 270 leden: A. Houkes, *Christelijke vaderlanders. Godsdienst, burgerschap en de Nederlandse natie* (1850-1900), Amsterdam 2009, 164v.; voor de verkiezing van ouderlingen: Th. van Tijn, *Twintig jaren Amsterdam. (...)*, Amsterdam 1965, 377, en Korenhof, *Vrienden* II, bijl. 8, 1.